

<i>Osvrti</i>		
	Marijan Bručić: Colloquium didacticum classicum X Basiliense	114
	Damir Salopek: Ivan Česmički – Janus Pannonius (550. obljetnica rođenja)	116
<i>Neobjavljena baština</i>		
	Olja Perić: Franjo Niger i njegov milanski kodeks (III)	118
	Šime Juříć: Građa za bibliografiju humanista Franje Nigera	126
<i>I to je antika</i>		
	Latinski danas: Pomorski rječnik (Priredio Damir Salopek)	140
	Kronološka tabela od postanka Rima do propasti Zapadnog Rimskog Carstva	142
<i>Nove knjige...</i>		
	Wolfgang Buchwald–Armin Hohlweg–Otto Prinz: Rečnik grčkih i latinskih pisaca antike i srednjeg veka (Zlatko Šešelj)	152
	Slovník latinskiyh spisovatelju (Zlatko Šešelj)	154
<i>... i časopisi</i>		
2	Dubrovnik 24/1984. (Zlatko Šešelj)	157

UMJESTO UVODNIKA

OBRAZOVNI CILJ I OBRAZOVNI ZADACI NASTAVE KLASIČNIH JEZIKA (nekoliko teza za metodiku klasičnih jezika)

1. Metodika je vještina upotrebe nekih načina, odnosno oblika djelovanja radi postizanja neke svrhe, nekog cilja. Stoga je neophodno, prije konstruiranja modela metodike klasičnih jezika, definirati cilj nastave klasičnih jezika.

1.1. Nastavi u cjelini, pa prema tome i njezinim dijelovima – u ovom slučaju parcijalnoj nastavi klasičnih jezika, imanentna su dva cilja (odnosno dva lica jednog te istog cilja): odgojni i obrazovni cilj nastave klasičnih jezika. Jasno je da se ova dva cilja prepleću i pretapaju jedan u drugi, te da je nemoguće ostvarivati jedan cilj bez drugoga. No, radi jasnoće opažanja i radi izoliranja objekta kojim ćemo se ovdje baviti, odvojit ćemo (nasilno!) odgojni cilj učenja klasičnih jezika, te ćemo ga osvijetliti kojom drugom prilikom. Izlučivši odgojnu komponentu iz nastave klasičnih jezika, možemo se obratiti toj nastavi kao objektu našeg promatranja samo u njezinoj obrazovnoj funkciji.

1.2. Ako želimo odrediti cilj nekog djelovanja, moramo se prvo zapitati o prirodi samog tog djelovanja. Svakom je ljudskom svjesnom djelovanju imanentan, posve je jasno, neki cilj. Pa ako želimo odrediti obrazovni cilj nastave klasičnih jezika, treba da klasične jezike postavimo na trenutak u žarište naših opažanja.

1.3. Priroda našeg predmeta promatranja – klasičnih jezika – spoznatljiva je, u osnovi, već iz definicije jezika (a onda, dakako, i klasičnih jezika): *(klasični) jezici su sistemi znakova koji su služili za komunikaciju među ljudima* (antičkog doba, te u maloj mjeri i u kasnijim vremenima).

1.4. Spomenuta definicija otkriva da se *cilj učenja klasičnih jezika ostvaruje na dvjema razinama: jezičnoj i izvanjezičnoj*. Iz te definicije jasno je da moramo upoznati sam jezični sistem klasičnih jezika (... *sistem znakova...*), te civilizacijski okvir (... *komunikaciju među ljudima...*) u kojem se sam jezični sistem klasičnih jezika realizira.

1.5. Postoji još jedna reperkusija spomenute definicije klasičnih jezika. Naime, *civilizacijski kontekst klasičnih jezika više ne postoji*. Stoga nam je važno da već na ovom mjestu shvatimo da se sve pojave zbivaju na dijakronijskoj crti, te da se nastavom klasičnih jezika ne spoznaje (ili spoznaje u vrlo maloj mjeri) komunikacija među ljudima na sinkronijskoj, već na dijakronijskoj osi: ostvarujemo, zapravo, *komunikaciju kroz vrijeme*, komuniciramo s prošlošću.

1.6. Iz onoga što smo rekli proizlazi da se *cilj učenja klasičnih jezika ne može postaviti na sinkronijsku razinu*: za to nam nedostaje civilizacijski okvir. Ukratko, ne postoje bitne pretpostavke za učenje klasičnih jezika kao da njima možemo neposredno komunicirati sa svojim suvremenici, jer takvih ljudi kao izvornih govornika uopće nema, a oni koji su naučili klasične jezike nalaze ih u sasvim drugačijem civilizacijskom kontekstu za koji su nam klasični jezici nedostadni. Stoga ovakav napor treba da ostavimo individualnom izboru. Dakako, promjenama civilizacijskih okvira i eventualnim pomacima prema rekonstrukciji bar nekih osnovnih parametara izvornog okruženja klasičnih jezika u budućnosti možda će jednom biti moguće rekonstruirati i sinkronijsku os jezičnog sistema klasičnih jezika. Zasad je ta razina za obrazovni sistem irelevantna.

1.7. Dakle, uočili smo dvije razine na kojima se realizira nastava klasičnih jezika, civilizacijski kontekst i sam jezični sistem, a isto smo tako uočili da se funkcija jezičnog sistema ostvaruje na dijakronijskoj osi. Promotrimo li ove dvije razine, uočiti ćemo da među njima postoji neposredna i neraskidiva veza. Kao što se svaki civilizacijski kontekst izražava, jasno, u ovom slučaju jezikom, tako se jezični znak ne može zamisliti izvan civilizacijskih, izvanjezičkih sadržaja. To ne protivurječi tome da moramo prvo spoznati jezične znakove unutar jezičnog sistema, a zatim ih, u praksi, upoznavati na sadržajima izvanjezičnog univerzuma koji nam je klasičnim jezicima posredovan.

1.8. Stoga ćemo primarnom razinom obrazovnog cilja nastave klasičnih jezika smatrati uočavanje, spoznavanje, razumijevanje i prepoznavanje struktura klasičnih jezika, ali ćemo te strukture smijestiti primjenjivati na konkretne pojave izvanjezičnog univerzuma. Prevođenje takvih jezičnih sadržaja na materinji jezik podrazumijeva se kao sastavni dio ovog cilja.

1.9. Zaključak. *Obrazovni cilj nastave klasičnih jezika bit će uočavanje, spoznavanje, razumijevanje i prepoznavanje jezičnih struktura klasičnih jezika, razumijevanje civilizacijskog konteksta u kojem te strukture postoje* kao prenosioci određenih obavijesti, *te napokon razumijevanje konkretnih jezičnih sadržaja* koji se klasičnim jezicima posreduju (sve do njihova prevođenja na materinji jezik).

1.10. Upitajmo se na kraju: je li moguć ikakav drugačiji obrazovni cilj nastave klasičnih jezika? Drugačiji cilj učenja klasičnih jezika mora se zasnivati na bitno drugačijim premisama, stoga je on, bar u ovom izloženom sustavu, nezamisliv. Ne treba miješati pri tome sam cilj i opseg postavljenog cilja. Dok nam cilj uvijek treba da bude ono što je spomenuto, to možemo u različitim uvjetima ostvarivati u različitom opsegu. Cilj ostaje isti, samo su konkretne realizacije, konkretni jezični sadržaji (i, dakako, konkretne jezične strukture i civilizacijski konteksti) skromnijeg ili većeg opsega. Ekstremi su u pogledu opsega neprihvatljivi: iscrpnost je nerealna, a prevelika je skromnost nesvršishodna.

2. Obrazovni cilj nastave klasičnih jezika, kao — uostalom — i svaki drugi cilj nekog organiziranog ljudskog djelovanja, zamišljena je točka na obzoru. Za ostvarenje ovog cilja nužno moramo stvoriti niz podistema koji, u određenom vremenskom slijedu, vode k cilju.

2.1. Svaki podsystem što ga stvaramo za dosizanje cilja i ograničavamo ga vremenom zapravo je obrazovni zadatak. No bez obzira na relativnu nezavisnost tih podistema, postoje određeni osnovni principi koji će nam poslužiti za njihovo međusobno povezivanje. Obrazovni se zadaci (dakle ti podsystemi) svrstavaju u neki sistem za koji pretpostavljamo da najefikasnije vodi k cilju.

2.2. Podsystemi, dakle konkretni pojedinačni obrazovni zadaci, moraju imati svoje korespondente u objektu što ga promatramo (jezični i civilizacijski sistem). Stoga možemo svakom podsystemu jezičnog sistema ili civilizacijskog sadržaja dati funkciju obrazovnog zadatka.

2.3. Jezični sistem možemo rastaviti na niz podistema: fonološki, morfološki, sintaktički, na podsystem sintakse diskursa, leksički, stilistički itd.

2.4. I civilizacijski kontekst možemo rastaviti na podsysteme. Bit će to manji civilizacijski fenomeni grupirani oko određenih čvorišta. Pri određivanju civilizacijskih podistema moramo biti pažljivi, jer i tu ekstremi mogu imati neugodne posljedice: odredimo li civilizacijskim fenomenima prevelik opseg, može se dogoditi da ga ne uspijemo spoznati; odredimo li premalen opseg, razmravimo li podsysteme na melene, individualizirane fenomene, uništiti ćemo civilizacijski kontekst kao sistem.

2.5. Kad smo rastavili sisteme jezika i civilizacije na podsysteme, pogledajmo kako ćemo ove podsysteme radi obrazovnih potreba iznova strukturirati u cjelovit novi sistem, gdje će ovi konkretni obrazovni zadaci, uz neophodnu vremensku dimenziju koja će određivati slijed elemenata, najefikasnije dovesti do postavljenog obrazovnog cilja.

2.6. Obrazovne zadatke na području jezičnog sistema, dakle jezične podsysteme, možemo sistematizirati na različite načine. Pođimo od ekstremnih situacija. Možemo zamisliti da svaki jezični podsystem iscrpljujemo bez ostatka kao izoliran obrazovni zadatak i kad iscrpimo jedan podsystem prelazimo na drugi. Ne uzimajući u obzir sasvim nesvršishodan slijed (i u praksi gotovo nemoguć, npr. da prvo naučimo pravila sintakse, pa zatim fonologiju i sl.) jezičnih podistema, konstruirali bismo strogo sukcesivan niz jezičnih podistema koji bi se, svaki za sebe, shvaćali kao posebno postavljen, obrađen i svladan obrazovni zadatak.

2.7. Druga mogućnost je ekstremna samo na drugoj osi — ovdje ćemo sasvim ukloniti sukcesiju i sve ćemo podsysteme jezika organizirati kao integralni podsystem: sve ćemo shvatiti kao integralni obrazovni zadatak i iscrpiti ćemo ga u cjelini.

2.8. Pogledajmo kako se ponašaju podsystemi civilizacijskog sadržaja, dakle pojedini civilizacijski fenomeni, podjednako shvaćeni kao pojedinačni obrazovni zadaci, u susretu s jezičnim podsystemima koji te civilizacijske sadržaje posreduju. U slučaju da su jezički podsystemi strukturirani u strogu sukcesiju, civilizacijski se podsystemi

uopće ne mogu pridružiti u jedinstven sistem obrazovnih zadataka: među njima ne postoje nikakve interferencije. I jedne i druge podsisteme moramo usvajati posve odvojeno. Ovaj nam je ekstrem, dakle, neupotrebljiv.

2.9. U drugom slučaju morali bismo već prije razumijeti civilizacijski kontekst koji je posredovan jezičnim podsistemima, jer se oni međusobno pridružuju kao integralna cjelina. Dakako, to je *contradictio in adiecto*, jer ako razumijemo civilizacijski kontekst, nema potrebe da proučavamo jezički sistem koji taj isti kontekst posreduje!

2.10. Prisiljeni smo, stoga, potražiti odgovor na nekom drugom mjestu koordinatnog sistema što ga čine os jezika i os civilizacijskog konteksta. Kao što smo već rekli, prvo moramo spoznavati strukture jezika, koje ćemo onda u praksi izučavati, prepoznati i primjenjivati na konkretan civilizacijski sadržaj. Stoga treba izabrati bar jedan jezički podsistem koji će prethoditi podsistemima civilizacijskog sadržaja. Ovdje treba uočiti paradoks: civilizacijske ćemo podsisteme uvijek, bez obzira na stupanj dijeljenja i mrvljenja, spoznavati u jedinstvu oblika i sadržaja. Bez obzira na to koliko malen i neznatan bio, civilizacijski podsistem uvijek je fenomen: oblik i sadržaj. Kod pridruživanja civilizacijskih podistema jezičnima, možemo primijetiti da jedan podsistem nije u stanju prenijeti ni najmanji civilizacijski podsistem. To je fonološki podsistem jezičnog sistema koji ne komunicira nikakvu izvanjezičnu stvarnost. Taj podsistem, dakle, moramo iscrpiti prije izučavanja ostalih jezičnih (a to sad znači: i civilizacijskih) podistema. Ostale ćemo jezične podsisteme integrirati, ali kombinirajući različite omjere njihova opsega u svakom pojedinom koraku. U dijakronijskom presjeku taj će opseg rasti, da bi, kao opseg cijelog obrazovnog zadatka, bio iscrpljen dostizanjem cilja.

2.11. Jezični podsistemi, kao izolirani obrazovni zadaci u nastavi klasičnih jezika, bit će dakle strukturirani tako da prvo iscrpimo opseg fonološkog podistema, a potom integrirano iscrpljujemo ostale podsisteme: morfosintaktički, leksički, stilistički, podsistem sintakse diskursa. Pri tome će se najprije, naravno, iscrpljivati jednostavniji elementi podistema, a potom složeniji.

2.12. U pogledu strukturiranja civilizacijskih podistema, kao izoliranih obrazovnih zadataka, polaziti ćemo od toga da je svaki od tih sistema uvijek civilizacijski fenomen, pa ćemo kretati od jednostavnijih i bližih fenomena k složenijima i daljima.

2.13. Sad možemo stvoriti određen sistem obrazovnih zadataka, i to tako da svakom civilizacijskom podsistemu pridružimo jezički podsistem (odnosno jezičke podsisteme kombinirane u različitim opsezima). Na taj ćemo način dobiti konkretan *tekst* kao interferenciju dvaju podistema (jezik i civilizacija), i taj će *tekst*, sa svim svojim parametrima, biti *konkretan obrazovni zadatak*. U njemu možemo razlikovati materijalni (opseg podataka) i funkcionalni (relacije među podacima) dio. Strukturiranjem u vremenu dobit ćemo čitav sistem obrazovnih zadataka koji treba da efikasno dovedu do cilja. Želimo li izraditi popis konkretnih zadataka, treba da rasiječemo vremensku os na manje odsječke i unutar njih promotrimo opseg i kvalitet pojedinih zadataka. Tako ćemo odrediti zadatke za svaku godinu nastave klasičnih jezika.

2.14. Zaključimo na kraju. *Obrazovni se zadaci u nastavi klasičnih jezika ostvaruju kao konkretni tekstovi*, jedinstvena simbioza civilizacijskih i jezičnih podistema. Sljed svih tekstova put je koji treba proći da bi se došlo do cilja. A želimo li taksativno iskazati konkretne zadatke, tada ćemo za svaku godinu učenja ograničiti opseg (i materijalnog i funkcionalnog elementa) obrazovnih zadataka i na temelju toga izvršiti njihov popis. Sumiranjem parcijalnih popisa dobit ćemo ukupan opseg obrazovnih zadataka u nastavi klasičnih jezika. Taj je opseg garancija postizanja obrazovnog cilja: iscrpivši obrazovne zadatke (odnosno, bolje reći, realiziravši obrazovne zadatke), postizemo cilj učenja klasičnih jezika — poznavanje jezičnog sistema latinskog i starogrčkog jezika, te poznavanje civilizacijskog konteksta — antike — u kojem su ti jezici služili kao posrednici u sporazumijevanju ljudi. Za nas, danas, oni će biti posrednici u razgovoru koji je, na žalost, jednosmjernan, od antike prema našim danima, ali koji nam omogućuje da još uvijek sudjelujemo u izuzetnom duhovnom iskustvu koje je ugrađeno u temelje naše vlastite civilizacije. Iz ove posljednje konstatacije proizlazi i jedan od bitnih odgojnih ciljeva nastave klasičnih jezika što treba da bude predmet neke druge rasprave.

Zlatko Šešelj